

הרב אברהם יוסף גארדאן

ראש כולל הלכות שבת שיכון סקווירא
בעמח"ס הליכות השבת, הממהירים לבא

דיון הלכתי בענין השימוש בשבת במקררים [פריזשידע'ר-refrigerator] החדשים

פתיחת הדלת על פעולות שונות במקרר. ז'
השפעת הדלת על ההפשרה. ח' העצה
להדביק את כפתור הדלת [door switch]. ט'
מקררים עם מצב שבת [Shabbath-mode]
של EUstar-k. י' התקן השבת של משמרת
השבת (בני ברק).

שאלה: המקררים [פריזשידע'ר-
refrigerator] המצויים היום, האם הם דומים
למקררים הישנים שדנו עליהם גדולי הפוסקים
של הדור שעבר, בנוגע לשימוש בהם בשבת.
או שמא השתנתה מאז המציאות, ואם כן מה
הם השינויים, והנידון ההלכתי בהם.

א' דברי גדולי הפוסקים במקררים הישנים

כידוע, שבנידון השימוש במקרר כבר דנו
גדולי הפוסקים של הדור שעבר, ועיקרי
השאלות במקררים הישנים היו בנוגע לפתיחת
הדלת, שעל ידיה נכנס לתוך המקרר אויר חם,
וזה יכול לגרום את הפעלת מערכת הקירור
[המאטאר] על ידי שהטרמוסטאט
[thermostat] מרגיש שהמקרר חם.

וכבר התקבלו בזה הוראות שונות מגדולי
הפוסקים, מתי וכיצד ניתן לפתוח את המקרר.
יש שנהגו לפתוח את המקרר כרגיל, על סמך
פסק הגרש"ז אויערבאך ז"ל שהפעלת מערכת
הקירור היא 'גרמא'² הנעשית באינו מתכוון
(פס"ר), ולכן אפשר להתיר³.

ויש החוששים שלא לפתוח אלא בשעה

תשובה: בימינו המקררים שונים בכמה
דברים, ולכן התעוררו בהם שאלות הלכתיות
רבות שלא נידונו על ידי גדולי הפוסקים. על
פי בקשת הרבנים אסכם את הנידון כפי שעלה
מהבירורים שערכתי, ואציע בעז"ה את
המציאות¹, וראשי פרקי בניהון ההלכתי,
וגדולי הרבנים יכרעו בהא דינא כפי דעתם
הרחבה.

הנידון מתחלק לכמה סעיפים: א' דיון
גדולי הפוסקים במקררים הישנים. ב' מקררים
שיש בהם מערכת הפשרה
[דירפראס'ט-defroset]. ג' הטרמוסטאט
האלקטרוני החדש [דידזשעטע'ל
טערמסטאט-digital thermostat]. ד'
דאמפער [damper]. ה' הפסקת המאוורר
[פע'ן-fan] ע"י פתיחת הדלת. ו' השפעת

1 החלק הטכני התלבן עם המומחה ר' שמואל הורביץ ממכון משמרת השבת (בארץ ישראל), העוסק בפועל בניהון זה כמה שנים. וכן נעזרתי רבות בספר מאורי אש השלם (ח"ג, קרני אורה), וקונ' מכשירים אלקטרוניים בשבת.

2 אמנם נקודה זו שנחשב כגרמא אינה מוסכמת לכו"ע, ראה להלן בהע' 10.

3 כמבואר בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן י' אות ו' ד"ה גם פשוט). והוסיף עוד שלא ברור שמעשיו פועלים שינוי (שם אות ט', ואות י' ד"ה ועוד נלענ"ד), ובצירוף שלדעתו אין בהפעלת מכשיר עלעקטריק איסור ברור, וביותר לדעתו במכשיר שזכה שלצורך עצם תשמישו צריך לפעול ולהפסיק כסדר גם החזו"א מודה (ע"ש אות י') (ראה עוד בזה במכתבים שבינו לחזו"א הנדפסים בספר בנין שבת, וכן במאורי אש (החדש)).

ויש שאינם פותחים את המקרר אלא בשינוי, כדי שוודאי לא יהא בזה צד איסור תורה אף לדעת החזו"א. ואגב יש להעיר, שגם במקום שיש נידון של איסור תורה ממש התיר הגרש"א בהיתר זה שהיו פס"ר בגרמא, כמבואר בדבריו (מאור השבת, ח"א מכתב רש"ז י"ב אות ד') לענין מיחם הפועל על ידי טרמוסטאט. וזה נוגע לנידון שלנו (כדלהלן בהע' 10).

שהמנוע [מאטור-motor] פועל⁴.

נמצא שפתחת וסגירת דלת המקרר משפיעות גם על פעולת גוף החימום, הכרוכה באיסור דאורייתא⁶.

אך כל זה נכון רק לגבי המקררים הישנים, אבל במקררים החדשים התעוררו שאלות הלכתיות רבות שלא נידונו על ידי גדולי הפוסקים, והנני לפורטן אחת לאחת.

בעבר פעלה מערכת ההפשרה על ידי טיימער בזמנים קצובים מראש, וללא כל קשר לפתיחת וסגירת דלת המקרר, או רמת החום שבו.

[ב] מערכת הפשרה [דיפראסט - defroset]

כחיום ברוב המקררים יש בנוסף למערכת הקירור גם מערכת הפשרה [דיפראסט - defroset], שתפקידה להפשר את הקרח שהצטבר בתוך המקפיא [פריזער-freezer], על ידי חוט שמתחמם עד שנעשה לוהט לגמרי⁵.

ברם, בזמנו⁷ כדי לחסוך בעלעקטריק, תלו את פעולת ההפשרה בטרמוסטאט, ולכן מערכת הפשרה אינו פועל אלא כאשר יש צורך בכך⁸. נמצא שפתחת וסגירת הדלת

4 שו"ת אגרות משה (ח"ב סימן ס"ח בסופו) [שם לא ביאר טעמו, אך מדבריו בח"ד (סימן פ"ד) יש ללמוד שחשש שמא הפעלת עלעקטריק היא איסור תורה. וכבר תמהו האחרונים הלא הוא עצמו התיי (בח"ד סימן ע"ד אות כ"ח) לפתוח דלת תנור בשבת גם אם הוא פועל על ידי טרמוסטאט, וכיצד מקרר חמור מזה], שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סימן ט"ז) [עיקר טעמו לאיסור א' שגם בפס"ד בדרך גרמא לא ברור להקל (אות י"ד-ט"ו), וב' שאף שבדברנו יש מקום להקל, בזה יש חשש של ניצוץ היוצא, שלדעתו יש בו חשש איסור תורה (וכיום אין חשש של ניצוץ). אך לדעת החזו"א לא חשש, אף שבשאר מקומות חשש לדבריו], שו"ת חלקת יעקב (אור"ח סימן ע"ו), שו"ת משנת אהרן (סימן ד') [דן באריכות האם הוי פס"ר דניחא ליה].
בדעת החזו"א אין הוראה ברורה, יש שהביאו משמו שהתיר בשעה שהמנוע פועל, ויש שכתבו שהתיר רק על ידי שעון שבת, ויש שכתבו שגם בזה אסר, ראה בארחות רבינו (ח"א שבת אות קע"ב), וחוט שני (ח"א עמ' קצ"ט) [שם ביאר שאוסר גם בשעה שפועל, גזירה שמא יפתח כאשר אינו פועל], וע"ע המובא מעוד פוסקים בשו"ת נשמת שבת (עלעקטער, סימן ל"ו).

יש שכנראה החשיבו את פתיחת הדלת כמכוון להפעלת הטרמוסטאט, ראה מה שהביא בשש"כ (פרק ל"א הע' א') בשם הגרש"ז שלדעתו כשיש מנורה [באל"ב-bulb] בתוך המקרר אין להתיר לפתחו גם על ידי גזי, מפני שאינו נחשב כפס"ר (שמותו בגוי) מאחר שכך נבנה כלי זה מתחילה. וכעין זה מובא בשם הגרש"א לענין כמה מיני כלים, וראה עוד בזה בחוברת אור השבת (חלק כ"ג) מאמר ממח"ס שבות יצחק. ויש להעיר שלפי זה יש לענין שוב בשטת הגרש"ז, שמצד אחד הבאנו לעיל שהחשיב את פתיחת הדלת כאינו מכוון לטרמוסטאט [ניתכן שפעילות הטרמוסטאט רחוקה יותר ממעשה האדם]. וכמו כן יש להעיר שגם הגרש"א החשיב את פתיחת הדלת כמכוון, מכל מקום לענין פתיחת דלת בית שיש בו מערכת חימום, החשיב אותו כאינו מכוון [אך שם רחוק הוא ממעשה האדם].

ולעצם הנידון האם אפשר להחשיבו כמכוון יש פלפול גדול, והנני לציין רק לדברי שו"ע הרב (של"ח א') והמשנ"ב (שם סק"ו) לענין פתיחת דלת ארון הקודש כשיש שם פעמונים [שנעשו להשמיע קול בפתיחת הארון], שנחשב כאינו מתכוון להשמעת קול, ועוד יש הרבה לדון בזה [ששם הוא דבר צדדי לגמרי, משא"כ כאן שהוא מעיקר המערכת, שדוחס האויר יופעל].
5 הצטברות הקרח נעשית מחמת כניסת אויר לח המקרר [בעת פתיחת הדלת], וקור המקרר מקפיא את הלחות כך שמצטבר עליהם קרח, דבר העלול לשבש את המקפיא [פריזער-freezer] ופעמים גם את המקרר. לכן מתקון חוט להט בתוך דופן המקרר, המפשרה את הקרח שהצטבר על גופי הקירור. תכנית ההפשרה מתבצעת אחת ל-4 עד 8 שעות למשך כ-15 דקות.

6 יש בזה ב' שאלות מאיסורי תורה, א) מצד גוף הלהט, הנחשב בעברה [המצאיאות הוא שנעשה לוהט לגמרי, ובצבע אדום שאפשר לראותו בעיניים. אמנם יש כחיים גם אופנים שהחוט מכוסה במכסה שנעשה לשמור עליו, באופן שאי אפשר לראות את החוט עצמו], ב) מצד בישול, שבעת ההפשרה נוטפות טיפות מים על חוט הלהט ומתבשלות ומתאדות במקום [אמנם למעשה אין זו אלא מלאכה שאינה צריכה לגופה, מאחר שאין לו צורך בבישול זה].

אמנם אם מחשיבים את מה שנדלעל על ידי הטרמוסטאט כגרמא, שוב גם בזה אין חשש איסור תורה, מאחר שגרמא אסורה רק מדברנו [אך אינו ברור שזה הוי גרמא, וכדלהלן בהע' 10].

7 אופן זה מצוי כבר כ-20 השנים האחרונות, וכבר העיר עליו הגרש"ז עצמו וכדלהלן.

8 בדרך כלל יש טיימר המוזן בעלעקטריק דרך הטרמוסטאט, ומקבל בח' לנוע רק בזמנים שהטרמוסטאט מרגיש חום וחיבור החוטים, וברוב הזמן הטיימר מוסר את העלעקטריק למנוע, ורק בזמן קצר המוגדר מראש העלעקטריק הולך להפשרה. ולמשל, אם רוצים שגוף החימום יפעל לאחר ארבע שעות של פעילות המנוע, הטיימר מכוון שארבע שעות הוא

משפיעה על גוף החימום, וכנ"ל.

באיסור דאורייתא¹⁰.

ואלו שנהגו להחמיר גם במקרים ישנים שלא לפתוח את הדלת אלא בשעה שהמנוע [מאטאי-מור] פועל, נראה שגם במקרים שיש בהם הפשרה יכולים לעשות כן.

מפני שאף שעל ידי שהדלת פתוחה נכנס אוויר חם, ופעולת המנוע מתארכת, ובזה מוקדמת הפעלת מערכת ההפשרה, אין פעולות אלו מתייחסות לאיש הפותח את הדלת, מאחר שגם קודם שפתח היה הטרימוסטט מחובר והמנוע היה פועל, והוא רק מונע מהאוויר הקר להפסיק חיבור זה, ודו"ק¹¹.

ולכן לדעת המתירים יש לדון, האם לא סמכו להקל אלא במקרים הישנים שכל הנידון בהם היה השפעת פתיחת הדלת על המנוע, שלדעת הרבה פוסקים אין בזה אלא איסור דרבנן, אבל בזמננו יש גם שאלה של איסור תורה מצד מערכת ההפשרה.

ואכן הגרש"ז עצמו כתב שכל מה שהיקל במקרים אינו נוגע למקרה שיש בו מערכת הפשרה⁹.

ומה שנותר לדון להקל נאלו שהתירו במקרים הישנים הוא רק על סמך ההיתר של פס"ר בדרך גרמא, והאם ניתן להקל בזה גם

מחובר למנוע, ואחר כך למשך 15 דקות מחובר להפשרה.

9 וז"ל בהערה בראש התשובה המפורסמת בענין מקרים (מנחת שלמה ח"א סימן י'): "גם יש לדעת שכל הדין שבמאמר זה הוא רק במקרה הפועל על ידי דחיסה והתפשטות גזים, ולא במקרה ספיגה ששם יש הדלקת גוף חימום. וכן לא במקרים שיש להם הפשרה שהבעיות בהם שונות ואינן דומות לסוג שאנו דנים בו", עכ"ל.

10 במאור השבת (ח"א מכתב רש"ז י"ב אות ד') מבוא שהגרש"ז אויערבאך התיר על סמך היתר פס"ר בדרך גרמא, שימוש במיחם [samovar] הפועל על ידי טרימוסטט [thermostat], אף שגם שם יש שאלה של איסור תורה, וכעין זה מובא בשמו טעם ההיתר להכנס לבית שיש בו טרימוסטט [thermostat] לצורך חימום הבית, אף שעל ידי מעשיו נכנס אוויר קר ונדלקת מערכת ההסקה, ומאידך לענין תנור אפיה לא הניח להתיר, וצ"ע.

ויש להוסיף עוד, שעיקר הדבר לחשב כל את הפעולות הנעשות על ידי הטרימוסטט כגרמא, אינו דבר ברור לגמרי, ולדעת כמה מגדולי הפוסקים כל פעולה שברורה שתעשה, הגם שלא תעשה אלא לאחר זמן, הרי זה כמעשה בידים, כמבואר מדברי תוס' (שבת דף י"ז: ד"ה אין פורסין) [שרק מצד 'שאינו יודע אם יצוד אם לאו' הוי גרמא], המובאים לדינא במג"א (סימן שט"ז סק"ח), וכפי שביארו גם הפרי מגדים (במג"א שם) [הא וודאי שיצוד כי יש הרבה חיות ויבואו לאכול וכדומה חייב], ותהלה לדוד (שט"ז סק"ד). אך יש שלמדו כוונת תוס' באופן אחר, וגם הביאור הלכה (סימן רנ"ב סעיף ה') בה"ל ד"ה להשמעת קול] כנראה הסתפק בדין זה, וכבר הארכנו בכל זה בקובץ זרע יעקב (קובץ ל', עמ' תקל"ג) [בקשר לשימוש ב'אי-זי פילטער' בשבת].

ועוד, שלדעת כמה אחרונים כשהמכשיר נבנה מתחילה באופן כזה, אין להחשיבו כגרמא, גם כשנעשה לאחר זמן, ראה מה שהאריך על כך בשבט יצחק (גרמא) בשם הגריש"א זצ"ל בכמה מיני מכשירים [ולעיל מובא בשמו שהחשיב כלים אלו כמכוון].

11 והרי זה כמו שיש שעון שבת שהיה אמור להדליק תנור אחרי שעה, וכעת נכנס גוי לבית ורוצה לסלק את השעון, ועל ידי זה לא ידלק התנור, שהדין ברור שמותר לישראל למנוע מהגוי שלא יעשה כן, שהלא אינו עושה בכך מלאכה, ורק מונע את הגוי מלקלקל דבר שהיה ערוך מכבר.

כן הדבר בנידון שלנו, במצב שהטרימוסטט מחובר, הדבר ערוך באופן כזה שהמנוע יעבוד למשך זמן, ואחר כך תדלק מערכת ההפשרה, אלא שהאוויר הקר שיש בתוך המקרר עלול לקלקל את זה על ידי שיפסק חיבור הטרימוסטט, ובזה שפותחים את הדלת ומכניסים אוויר חם מונעים בעד קלקול זה. ובמילים אחרות, הרי זה כמו שיש מעגל חשמל מחובר, אך יש חשש שהמעגל יפתח, ולכן מחזקו על ידי נייר דבק וכדומה [נתעוררתי לכך על ידי ידידי הרב גדליהו גרינוואלד שליט"א].

ולעיר שתיאור המציאות של חוטים קיים רק בטרימוסטט ישן, מפני שהטרימוסטטים החדשים פועלים בדרך אחרת, וכדלקמן, אך בעיקרון זה שאין מעשיו אלא המשך הפעולה שכבר היה קיימת, נראה שישן גם בחדשים, שהחיבור לטיימר היה כבר, ועל ידי מה שממשיך לשלוח אותות של חום לא ינתק החיבור.

וראה בשו"ת נשמת שבת (עלעטער, סימן ל"ט-ב) שדן שבמקרים שיש בהם הפשרה יש איסור לסגור את הדלת בשעה שהמנוע פועל, מפני שבכך שהמנוע יפסיק מלפעול אפשר שההפשרה תתחיל לפעול. אך כנראה שמציאות הדברים לא היתה ברירה ליה כל הצורך. שכפי שהתבאר לעיל, מערכת ההפשרה אינה נפעלת על ידי כח חיצוני, אלא על ידי

פעולה זו כגרמא. וזה היה עיקר צד ההיתר של הגרש"ז וכנ"ל¹³.

אבל כהיום על פי רוב הטרמוסטאט הוא אלקטרוני, ובו נעשה שינוי כמעט מיד בעת פתיחת הדלת¹⁴.

א"כ היתר הגרש"ז אינו שייך בזה, וגם לא יועיל לפתוח רק בשעה שמונע המקרר פועל [כדעת המחמירים], מאחר שגם אז נעשה שינוי בטרמוסטאט על ידי פתיחת הדלת¹⁵.

ושמא אפשר לדון להקל בזה מחמת שהמעגלים האלקטרוניים [electronic circuit] שבתוך הטרמוסטאט אינם מעגלים חדשים המתחברים כעת, אלא היו מחוברים קודם, והשינויים גורמים בהם רק תוספת זרם.

ומעגלים כאלו הם הנקראים מעגלים למחצה, שכל הזמן יש בהם זרם בדרגה נמוכה, ורק כשיש בהם הוספת זרם נעשית

וראה בסוף המאמר הוראה למעשה בענין חשש זה של ההפשרה.

ויש להבהיר עוד, שמערכת ההפשרה שתוארה כאן נמצאת כיום ברוב המקרים, בין אלו שמוגדרים כמקררים מכניים, ובין אלו היותר חדשים שמוגדרים כמקררים דיגיטליים [digital]¹². משא"כ הבעיות שיתוארו בהמשך, אינן שייכות אלא במקרים דיגיטליים.

ג] טרמוסטאט מכני, לעומת טרמוסטאט אלקטרוני [דידושטעט'ל טערמסטאט- digital thermostat]

במקררים ישנים היה טרמוסטאט מכאני [mechanical-thermostat], אשר בו לא נעשתה שום פעולה האסורה בשבת אלא זמן מה לאחר פתיחת הדלת, והיה ניתן להחשיב

הטרמוסטאט גופו, ואדרבה אם על ידי כך שסגירת הדלת גורמת שהטרמוסטאט יחוש שהמקרר קר, ויפסק חיבור החוטים, אזי לא שייך שמערכת ההפשרה תדלק כעת. וכל מה שיש לדון הוא להפוך, בנוגע לפתיחת הדלת, שזה יכול לגרום לחיבור הטרמוסטט. אך כאמור גם בזה אם כבר היה חיבור קודם הפתיחה אין חשש, ודו"ק כי קצתתי.

12 יש להעיר, שהגדרת מקרר דיגיטלי ומכאני אינה תלויה כלל אם יש לו צג [display] כלשהו, או אם קיימים בו כפתורים מכאניים או דיגטליים, אלא רק בשאלה אם ההפעלה נעשית באמצעות 'כרטיס פיקוד' [המוח של המקרר]. וכיום קיימים מקררים הנראים באופן חיצוני בדיוק כמו המקררים הישנים, אך הם מופעלים בצורה דיגיטלית (והעיר על כך בקונו' מכשירים אלקטרוניים בשבת, עמ' ל"ד).

13 פעולתו של טרמוסטאט מכני היא ע"י חומר המתפשט בעת עליית דרגת החום, וכאשר הוא מגיע לדרגת חום מסוימת גורמת התפשטות זו לחיבור בין חלקי מתכת הסוגרים מעגל אלקטרוני. בטרמוסטאט כזה לא נעשית שום פעולה האסורה בשבת אלא ברגע שבו דרגת החום מגיעה לגבול, והגאז מתפשט ומתחברים חלקי המתכת. על כן לדעת הגרש"ז הרי זה נחשב גרמא

וזה"ל המנחת שלמה (ח"א סימן י' אות י' ד"ה גם פשוט): "משא"כ כאן שהחום רק גורם שלאחר זמן יתפשט הגז, ויחד אתו המפוח, ורק אז תתחיל המלאכה על ידי זה שיגרום חיבור עם הזרם, באופן זה מסתבר דחשיב רק גרמא בעלמא", ע"כ. ולדעתו אם נעשה שינוי מיד כמעט ברור שאין זה מצד מעשה האדם אלא היה נעשה גם לולי פתיחת הדלת (מנחת שלמה שם אות י' ד"ה ועוד נלענ"ד). ועוד, מאחר שלא ברור אם ייעשה שינוי מיד הרי זה ספק פס"ר [על מה שנעשה מיד] שהתיר הפוסקים [על כל פנים בדברבנן] (מנחת שלמה שם אות ט').

14 טרמוסטאט אלקטרוני פועל ע"י מעגלים רבים הנפתחים ונסגרים לפי גובה הקור או החום במקרר, ונעשים בו שינויים אלקטרוניים כסדר בכל שעה. השינויים האלקטרוניים "נרשמים" באופן דיגיטלי אלקטרוני, ומשמשים כחלק מהפעולה הסדירה של המקרר. בטרמוסטאט זה גם באופן שאין השפעה על הפעלת המדחם (המנוע של המקרר) עדיין יש שאלה אם יש איסור בעצם שינוי רמת הקור או החום במקרר, גם אם הדבר אינו משפיע כלל על המנוע, מפני שלדעת מומחים השינויים בטרמוסטאט והרישומים נעשים בוודאות באופן 'כמעט' מיידי [וגם אינם בגדר ספק].

אמנם אי אפשר לומר בוודאות שהשינויים נעשים מיד. - בשעה שבודקתי את הדבר בטרמוסטאט כזה שהיה מחוץ למקרר, וחיברו אותו למכשיר שקורא את השינויים, ראיתי שמשעה שאחזו בטרמוסטאט חלפו כמה רגעים עד שהתחילו לראות שינוי. וצ"ע האם זה בגדר מיד, וגם צ"ע האם כן המציאות המדויקת במקררים.

15 לדעת האוסרים מה שהתירו לפתוח את הדלת במקררים הישנים בשעה שהמנוע פועל, היה מטעם שבאופן זה אין שינויים במנוע אלא המשך המצב הקיים, שהרי החוטים כבר מחוברים זה לזה. אך בטרמוסטאטים החדשים יש שינויים בלי קשר למצב המנוע, ואין להחשיב זאת כהמשך המצב הקיים.

הפעלת הטרמוסטט, ומכאן ואילך חששות שנעשים באופן ישיר על ידי פתיחת הדלת - וראה להלן עצה לזה.

פעילות מיוחדת, ויש שטענו שאין איסור בשינויים כאלו¹⁶.

ד [דאמפר - Damper]

הדאמפר הינו מקום מעבר האוויר הקר מחלק ההקפאה [פריזר- freezer] לחלק הקירור, ומקומו בצד העליון של חלקו האחורי של המקרר, ומצוי שיש שם טרמוסטט קטן הפותח וסוגר את המעבר לאוויר הקר לפי רמת הקור שבתא הקירור. ובעבר היה טרמוסטט זה מכאני, וגם פתיחת המעבר היתה באופן מכאני. אבל במקרים דיגיטליים הטרמוסטט הוא אלקטרוני (כפי שהוסבר לעיל), וגם פתיחת המעבר נעשית על ידי מנוע קטן.

וכפי שנמסר דאמפר זה אינו פועל אלא בשעה שגם המנוע הכללי של המקרר פועל, ונמצאת שאלו המקפידים שלא לפתוח מקרר אלא בשעה שהמנוע פועל עדיין עלולים לגרום להפעלת מנוע הדאמפר.

והחלק ההלכתי של טרמוסטט הדאמפר, דומה לנידון של הטרמוסטט הכללי של מערכת הקירור, וכן"ל באות ג'.

כל החששות הנ"ל [אותיות ב'-ד'] היו מצד

ה [הפסקת המאוורר [פנ- fan] ע"י פתיחות הדלת.

בתוך המקפא (ויש שנמצא גם בתוך המקרר) מותקן מאוורר [פנ- fan] המפיץ את האויר הקר, וברוב הסוגים המאוורר מפסיק את פעולתו בעת פתיחת הדלת (של המקפא, או של המקרר), באמצעות כפתור הנמצא מאחורי הדלת¹⁷, ובעת נעילת הדלת שב המאוורר לפעול¹⁸.

ו [השפעת פתיחות הדלת על דברים שונים במקרר]

במקרים דיגיטליים [digital] כל פעם שהדלת נפתחת נרשמת הפעולה בזכרון המקרר, וכמה מפעולות המקרר תלויות בזה¹⁹. דבר זה נעשה על ידי חיבור מעגל אלקטרוני באמצעות כפתור הדלת וכן"ל.

וכן בעת פתיחת הדלת מופיע על צג [display] דרגת הקור של המקרר.

כמו כן קיימת מערכת התראה באמצעות

16 שלפי הדעה שאיסור עלעקטריק בשבת הוא מצד שמוליד דבר חדש, וכעין איסור מוליד ריח. אין לאסור הוספת זרם, והרי זה דומה להוספת ריח לבגד שיש בו כבר ריח, שלא נאסרה מצד מוליד.

וכן לדעת החזו"א שיש בעלעקטריק איסור תורה, יש שטענו שמאחר שהחזו"א הגדיר את האיסור בלשון 'דתיקון החוט עצמו ממוות לחיים' הוי בונה' (במכתב להגרשז"א, נדפס בבנין שבת בונה פרק ז' עמ' ע'), א"כ באופן שהיה כבר עלעקטריק בתוך החוט, אין להחשיבו ממוות לחיים.

אך מאידך העלעקטריק שהיה בו כבר לא היה בכחו לעשות פעולות מסוימות, ונמצא שהוספת זרם מחיה אותו לדבר זה. ועוד, שהחזו"א כתב טעם זה של ממוות לחיים, כסנף לטעמו הראשון שהוי תוקע [וראה עוד בחזון איש בספר (סימן נ' אות ט' ד"ה עוד יש בזה) שצידד שהוי בונה במחובר מאחר שהכל מחובר לבית, ואז אין צורך שיהא תוקע].

וראה עוד במאורי אש השלם (ח"ג, קרני אורה עמ' תתפ"א) שגם הגרשז" נקט שיש לחוש לדעת החזו"א בהוספת זרם, וכן ראה בקו"מ מכשירים אלקטרוניים בשבת (עמ' כ"א) סיכום הדברים בענין זה, בין מצד מוליד ובין מצד בונה [ושם בעמ' י"ט הובאו חתימות הגאונים הגר"ש וואנר, הגר"נ קרליץ, הגר"ח קנייבסקי, הגר"ש אויערבאך, שכל הגברת עוצמת זרם אסורה].

17 הסיבה שתוכנן המקרר כך, כדי שלא להבריח את הקור לחוץ, וכן כדי שלא למשוך אויר לח מבחוץ. 18 מצד ההלכה פתיחת הדלת קלה מנעילתו, מאחר שאינו אלא מפסיק את המעגל האלקטרוני, ולפי האומרים שהאיסור בעלעקטריק אינו אלא מצד מוליד לא ברור מה האיסור להפסיקו מלפעול [וכאן גם אינו מכוון על פעולה זו]. אמנם למעשה וודאי שגם בזה אי אפשר להקל מאחר שיש לחוש לדעת החזו"א [וגם הגרשז" לא היקל נגדו], ובעילת הדלת לכו"ע יש איסור.

19 ולדוגמא, במקרה בו יצא בעל הבית לחופש, הפיקוד מזהה את חוסר הפעילות ועובר למצב חופש, אשר בו הוא מפעיל את המנוע לעיתים רחוקות יותר, ועוד תוכניות שונות מעין אלו.

ייעשו חיבורים, וגם לא תהיה השפעה על ההפשרה.

יש להזהר, שלפעמים אף שמדביקים את הכפתור והמנורה כבה על ידי זה, מכל מקום אם אינו מדובק לגמרי שייך שהמאוורר עדיין יסגר ויפתח על ידי פתיחות וסגירות הדלת, ורק בהדבקה גמורה מסתלק החשש של כפתור הדלת.

אך קיימים אופנים (במקרים יותר חדשים) בהם הכפתור אינו נראה, אלא מופעל על ידי מגנט [magnet]²³, ועוד, שבהרבה אופנים על ידי הדבכת כפתור הדלת עלול המקרר להתקלקל, מאחר שמערכת ההפשרה אינה פועלת, וגם בהרבה אופנים גם מערכת הקירור עצמה אינה פועלת באופן נכון.

נקודות אלו (אותיות ה-ז) חשובות מאד, מאחר שישנם אנשים רבים הסוברים שכל המוטל עליהם לעשות כדי שיוכלו להשתמש במקרר בשבת הוא להסיר את המנורה [באלי-ב-bulb], אבל באמת במקרים דיגיטליים יש עוד פעולות הנעשות על ידי כפתור הדלת, ובקל אפשר לתקנן.

ט] מצב שבת [sabbath mode] שעל ידי Star-K

בימינו מצויים מקררים רבים שיש עליהם הכשר של Star-K, שאפשר להעביר את

צפצוף או נורה מהבהבת, המתריעה על דלת שנשארה פתוחה²⁰.

ז] השפעת הדלת על ההפשרה [defrost cycle]

כמו כן מצוי, שפעולת ההפשרה (המוסכרת בהרחבה לעיל באות ב') תלויה בפתיחת הדלת באופן ישיר, לפי שהפיקוד הפנימי לא מאפשר את פעולת גוף החימום אלא אם בוצעו מספר פתיחות במהלך השעות האחרונות²¹, ואם לא יפתחו כלל את המקרר לא תנתן ההוראה להפעיל את חוטי הלהט בזמן המיועד.

ויש בזה ב' שאלות: (א) מיד בפתיחה נעשה רישום אלקטרוני וכנ"ל. (ב) באופן שכבר הגיע לדרגה שמערכת ההפשרה צריכה לפעול, נמצא שפתיחת המקרר מפעילה במישרין את הדלקת חוט הלהט (הכריכה באיסור דאורייתא)²².

ח] לדבק את כפתור הדלת [door switch]

בהרבה אופנים ניתן לנטרל את כל הפעולות הנ"ל (אותיות ה-ז) הנעשות על ידי פתיחת הדלת, באמצעות הדבכת הכפתור המצוי מאחורי הדלת בנייר דבק מערב שבת, וע"י כך לא יפסיק המאוורר את פעולתו בעת פתיחת הדלת, וכן לא יירשמו שינויים ולא

20 היינו שמיד בפתיחה נעשה חיבור חדש המזין עלעקטריק לטיימר [דיגיטלי], ומתריע כאשר הטיימר מגיע לדרגה מסוימת.

אך יש להעיר שהחיבורים בתוך הטיימר עצמו כבר היו קיימים קודם פתיחת הדלת [והם נקראים מעגלי מחצה, ראה בהע' 16], ורק החיבור של כפתור הדלת הוא חיבור חדש.

21 מאחר והצטברות הקרח נעשית רק מצד פתיחת הדלת והכנסת אויר לח מהחדר לתוך המקפיא או המקרר, וכל שהדלת איננה נפתחת אין צורך בפעולת ההפשרה, ובכך נחסך הרבה עלעקטריק.

22 יש בזה ב' שאלות מאיסורי תורה, (א) מצד גוף הלהט, (ב) מצד בישול, וכנ"ל בהע' 6. אלא שיש לדון, שבשעת כל פתיחה של הדלת אין הדבר ודאי שכעת תופעל מערכת ההפשרה, ונמצא שהוא ספק פס"ר, מלבד באופן שיהא ניתן לומר מראש שלעולם אחרי פתיחת הדלת חמש פעמים תופעל מערכת ההפשרה, ואם הפותח יודע שהוא כבר פתחו בשבת זו ארבע פעמים, אז יחשב הדבר כפס"ר.

23 ועל פי רוב ניתן להוריד את המגנט המחובר על הדלת, ולהדביקו על גוף המקרר, כך שפתיחת הדלת לא תגרום לניתוקו וחיבורו המעגל.

מצב שבת בתנורי אפיה

[sabbath-mode-ovens]

מידי דברי על מצב שבת של מקררי Star-K, חשב לציין נקודה חשובה בנוגע למצב השבת שלהם בתנורי אפיה.

התברר שיש טעות בין המון העם הסבורים שמותר להשתמש בתנור כזה בשבת כרגיל, ולהכניס ולהוציא בו מאכלים, ובאמת פעולתו דומה לגמרי לפעולת תנור רגיל, ולמי שנוהג להחמיר שלא להשתמש בתנור רגיל כן הדין גם בתנור זה.

מפני שכל פעולת מצב השבת המותקן בהם היא, שיש דחייה מעת שהטרמוסטאט מגיע לדרגה שהאש צריכה להדלק ובין ההדלקה בפועל²⁶ [וכן אין פעולות הנעשות על ידי פתיחת הדלת, וכעין ההתקן שעשו במקררים].

וגם המכשירים לא התירו להשתמש בתנור זה בשבת אלא על ידי הכנסת כל המאכלים לתוכו מערב שבת, והוצאתם ממנו בבת אחת. וגם לדעתם אין היתר להוציא כליל שבת את המרק והבשר, ולהניח בו את המאכלים לסעודת הבוקר²⁷, ורק ביו"ט התירו את

המקרר לפני שבת למצב שבת. ובוזה מסתלקות רוב הבעיות הקיימות.

שאינן שום פעולה הנעשית באופן ישיר על ידי פתיחת הדלת [אות ה-], וגם ההפשרה פועלת על ידי טיימר בזמנים הקצובים מראש ללא כל קשר למשך הזמן שמנוע המקרר פועל, ובדומה למערכות ההפשרה הישנות. בנוסף, מותקנת בהם דחייה מעת שהטרמוסטאט מגיע לדרגה הנדרשת להפעלת המנוע עד להפעלה²⁴.

א"כ נשארו רק החששות הנזכרים באותיות ג-ד, מחמת השינויים בתוך הטרמוסטאט הנעשים מיד בפתיחת הדלת.

ברם, לא ברור האם אין חיבורים הנעשים מיד בפתיחת הדלת, מכיוון שנראה שרק הפיקוד מסודר שבשבת אינו משתמש באותות האלקטרוניים שהוא מקבל, אבל האותות קיימים²⁵.

עוד יש להעיר, בענין המקררים של חברת GE, אף שיש בהם מצב שבת, אינם תחת פיקוח של star-k, ולא ברור לפי איזה הוראות הם פועלים, ומי אישר אותם.

24 לדעתם זה בגדר גרמא, והרבה יש לדון על כך ואין כאן מקומו.

וכל זה לפי שנמסר על ידי Mr. Jonah Ottensoser, מכונאי מטעם Star-K [ולא נבדק על ידי גוף חיצוני].

Rabbi Gordon

For the refrigerators that we certify, the following happens when in the Sabbath mode: 1. all lights, icons, tones, beeps, digital readouts, solenoids and most alarms are deactivated 2. the ice maker and cold water dispenser are deactivated (most). 3. fans are disconnected from the door switch. 4. a delay is inserted between the thermostat request for the compressor and the compressor turn on. 5. the defrost cycle runs on ordinary clock time, not compressor run time.

Be well.

Jonah Ottensoser

25 בהע' 27 נעתק מכתב מהמכונאי שדן בענין זה.

26 לדעתם זה בגדר גרמא, וכן"ל.

27 הם מחשיבים את הדלקת האש בתנור כמעשה גרמא מאחר שיש דחיה, ובאופן שלא הניח שם מאכלים אין לו צורך בהדלקה זה, ולכן הוי פס"ר דלא ניחא ליה בדרך גרמא, אבל באופן שיש בו מאכלים ניחא ליה שהמאכלים נשארים חמים. והרי מכתב שאלה, והתשובות שקבלתי מהמכונאי שדן בענין זה.

Dear Jonah

I'm writing in continuation to our previous correspondence, regarding the Shabbos mode on appliances. I'd like to verify certain points. Please take time to respond, it will be greatly appreciated!

בטל: 072-216-44-22 ובארצה"ב (מאנסי):
845-596-9305

השימוש בו כרגיל²⁸.

י) התקן השבת שעל ידי משמרת השבת

התקן השבת שעל ידי משמרת השבת, מטפל בכל הבעיות הנ"ל באופן שכל החיבורים שעל ידי כפתור הדלת אינם פועלים²⁹, וכן כל פעולות המקרר אינן תלויות כלל בטרמוסטט אלא קבועות על פי סדר מראש [ואפשר לבחור בין כמה אפשרויות כדי לקבל את רמת הקור הרצויה]³⁰.

פרטים אודות המכשיר ניתן לפנות בא"י

מסקנת האסיפות

באמצע הקיץ עלה בידנינו בעז"ה לסדר כמה אסיפות רבנים (בסקווירא, מאנסי, לייקוואד, וב"פ) בנידון זה, ושם הראו וביארו לרבנים את המציאות³¹.

ומכמה מורי הוראה שמענו, שמצד החשש של מערכת ההפשרה בלבד (הנזכר באות ב') יש ליעץ שכל זמן שאין פתרון מסודר לבעיה

1. does the temperature sensors [in refrigerators, freezers, ovens] sense and record changes in temperature? If yes why doesn't it in itself pose a problem [changes are detected immediately. And it cannot be considered a 'grama'].
2. Does the defrost cycle [in freezers] run on compressor run time, or have anything to do with amount of door openings?
3. In ovens, if I understand correctly there is a delay inserted between the thermostat request and turn on?
4. According to information I received, the only way star-k allows using the Shabbos mode in ovens, is by taking out the food at once – what is the reasoning behind this?
5. way isn't the above publicized? – most people use a Shabbos mode in order to constantly open and close the oven door [e.g. take out soup friday night and leave the chulent till the morning!]

Thanks, AY Gordon
Rabbi Gordon

1. According to Rabbi Heinemann, this sensing without a display, is not a malacha.
2. when we certify the defrost cycle runs on clock time in the SAB mode
3. Yes.

4. This is only on Shabbos (not yom tov), and according to Rabbi Heinemann, any cold air you cause to enter the oven and trip the thermostat to on, is a gramma on a malacha shaino strecha legufa. Others hold differently.

5. It is publicized. Look on the Star-k web page at the information below specific models. Again, other rabbonim have different opinions. Each person should check with their rov.

Be well
Jonah

28 ולענין יו"ט יש להם עוד קולא שהיתרו גם לשונות דרגת החום של התנור, על פי ההנחה שגרמא מותרת ביו"ט [בשיו"ע הרב ומשנ"ב אסרו גרמא ביו"ט], וגם מצד שלא נראה מיד שינוי.

29 לאותם חשודים לדעת בעל החידושים וביאורים שגם חצי מעגל [הגם שאין שום מתח (voltage) בו] אסור, אפשר להשתמש גם בכיסוי על כפתור הדלת.

30 ההתקן מספק לכרטיס הפיקוד הממוחשב נתונים מלאכותיים, במקום הנתונים שמספק הטרמוסטט. הנתונים הללו שמספק ההתקן מדווחים למחשב על המצב כביכול של מידת החום בחלל המקרר, אלא שהם קבועים מראש לפי הצורך המשוער, ולא על פי מידת החום העכשווית הקיימת בחלל המקרר. בשיטת פעולה זו לא נפגע תפקוד המקרר וחלקיו השונים, ורק נוצרת פעילות מבוקרת של הקירור, שאינה משתנה כלל על ידי הפתיחה והסגירה של המשתמש. כמו כן משגר ההתקן אות פתיחת דלת מזויף למעגל הבקרה, בלי שום קשר לפתיחות המתבצעות למעשה על ידי המשתמש.

31 החלק הטכני נמסר ע"י המומחה ר' שמואל הורביץ מארץ ישראל, שבא במיוחד בשליחות מכוון משמרת השבת, כדי להסביר ולהבהיר הדברים לפני הרבנים.

ועוד העלו שמסתבר טובא שגם במקרים היותר ישנים שהותרו ע"י הגרש"ז, אלמלא היה נמצא אז התקן כזה שמסלק את כל הבעיות היה משתדל שיעשו דוקא בדרך זו, מפני שלא נכון לכתחילה לסמוך מדי שבת בשבת על היתרים הנבנים על יסוד פס"ר וגרמא. וכחיים שיש עוד כמה וכמה שאלות וכן"ל בודאי נכון וראוי לצאת מכל זה, ויש להשתדל למצוא את האנשים הנכונים שיעסקו בהבאת ההתקן לאמריקה, ושיהא בהישג יד להמון העם³⁴.

[כאן בארה"ב] יש לפתוח את דלת המקרר על ידי שינוי³², שבזה יסתלק בוודאות חשש איסור תורה, ואלו שנהגו להקל במקרים ישנים יכולים לסמוך על זה גם כיום.

וכל אלו שיש להם מקררים דיגיטליים, שבהם יש פעולות הנעשות על ידי כפתור הדלת, חייבים להדביק את הכפתור מערב שבת³³.

ובענין התקן השבת הוא דבר נפלא, וכל יר"ש ישתדל לתקן זאת בתוך ביתו.

32 לאלו שאין מקפידים לפתוח את הדלת רק בשעה שהמנוע פועל. מפני שלאילו שמקפידים על כך אין חשש מצד מערכת ההפשה, וכפי שהתבאר באות ב', ע"ש.

33 ובזה סידרו את רוב הבעיות, ונשאר רק הנידון מצד הטרימוסטאט האלקטרוני והדאמפר (אות ג-ד).

34 מן הראוי להוסיף ששאלו את הרה"ג ר' יחזקאל ראטה שליט"א אחרי האסיפה הגדולה שהתקיימה בבית דינו, האם הוצאות שמוציאים על התקנת ההתקן נכללות ב"הוצאת שבת ויו"ט", וענה בודאי שכן.

עתה אספר, לכת"ר במה שבדידי הוי עובדא פנעם אחת קודם חג הסוכות ישתבי בחזרו של מו"ר הגאון זצ"ל [רבי חיים טולוביץ' מבריסק] והי' שם עוד אנשים ממקרביו ובתוכם ר' יעקב ליפשיץ בן הגאון משדליץ איש למדן מנכבדי עיר בריסק מעדת הפרושים, והביאו אז לפני הגאון זצ"ל כמה אתרוגים יפים ומהודרים, ואמרתי לו כי אצלינו חסידי (קופוסט) מהדרים לקחת דוקא אתרוגו גינובא (הנקראים בפי העם אתרוגו "יננוערי"). והשיב ר' יעקב ליפשיץ ע"ה, אצליכם החסידים, בביטול, כלומר כאומר מה יש להביא ראי' מהחסידים, אמרתי לו ומה יאמר מר אם גם החת"ס כתב כן באו"ח סי' רז, אז אמר הגאון זצ"ל הביאו לי את החת"ס וראו כדברי כן הוא, אז אמר לי הגאון זצ"ל: הריצו סלגרמה לאביכם הרב שליט"א כי ישלח לי אתרוג יאנועווער, ועשיתי כדבריו.

(הגאון ר' יהודא לייב דון יחיא זצ"ל מתלמידי המובהקים בישיבת וואלאזין של הגר"ח מבריסק, נדפס בקובץ זכרון יצחק להג"ר יצחק ניימאן, ירושלים תשנ"ט עמ' קמא)

* * *

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, כתיב עליכם וגם אתכם, ולהבין הכפל והשינוי, ונראה לפרש דמצינו שעל ידי זה שאיש ישראל פוגם חלילה באיזה פגם הוא בורא על ידי זה ח"ו מלאך רע, ואח"כ הוא מסתיר ממנו דרך ה' ברוך הוא, לפי שהמלאך הרע עומד למעלה ממנו ומקיף אותו מבלי יראה דרך האמת, וכך הוא הפירוש של שאור שבעיסה מעכב מלעשות רצון העליון ב"ה, וזה הפי' "כי ביום הזה יכפר עליכם" דעיצומו של יום מכפר מה שעליכם, שהוא התבטלות כח הרע (החופץ עליכם), ואח"כ ממילא בניקל "לטהר אתכם", שהוא העצמות של האיש ישראל. (מדבר קדש)

* * *

כל שעה ורגע מיום הקדוש והנורא הזה, הוא כולל כמה ימים מימי השנה, שהוא הכללות מכל השנה כולה.

(באר משה)